

Elvakult filológia

Középkorú létemre talán írhatam volna Rába Györgynek tetsző megemlékezést is Elek Artúrról. Mert, mint a *Napjainkban* kijelenti, „az idősebbek tükre néha már helytelen arányokat mutat. A fiatalabbak pedig, nemegyszer ösztönükben bízva, szabnak az épp kezükbe került kaptára” (*Babits és társai hívebb emlékezetéért*, *Napjaink*, 1976. augusztus). Hogy mégsem sikerült, annak fogyatékos készültségem csakúgy oka lehet, mint az a fölfogásom, miszerint a megemlékezés egyszersmind értékelés is. Értéktételeken pedig valóban lehet vitatkozni.

Mégis értetlenül állok azzal az indulattal szemben, melyet jelentéktelen cikkekcském (ÉS, 1976. február 7.) Rába Györgyből kiváltott. Csak heves felindulásában túlozhatta szerényigényű dolgozatom lehetséges hatását annyira, hogy „irodalmi erkölcesinkre fölöttebb károsnak” véjje, minthogy amatőr szemlélete „az ösztönös pongyolaságot, a hevenyészett alkotást emeli pajzsra, holott épp ez irodalmi fejlődésünk egyik kekékkötője”.

★

Cikkének további menetéből az is kiviláglik, hogy indulata nemcsak kártékony amatőr kerékkötő voltomnak szól, hiszen Komlós Aladár Osvát-megemlékezésével (ÉS, 1976. április 3.) meg éppen az a baja, hogy „Komlósnak van tekintélye, s aki nem ismeri a tényeket, elhízi állítását.”

Ugyan milyen valótlanágokkal téveszti meg gyanútlan olvasóit a tekintélyes tudós?

Rába György idézi a vonatkozó mondatot, amely mint írja, „elcsúfítja” Komlós Aladár Osvát-portróját: „Babitsnak például sosem bocsátotta meg 1920-as cikkét a Tanácsköztársaságról, és későbbi ingadozását a Napkelet irányában.” És így kommentálja: „Csak a tények valóságát vonom kétségbe. A cikk 1919-ből való, és nem 1920-ból, és az irodalomtudomány eddig egyértelműen azt vallotta, Babits következetesen elhárította, hogy közreműködjék Tormay Cécile folyóiratában.”

A mondat első felét illetően: Babits Mihály a szóban forgó *Magyar költő kilencszázötvenkilencben* című cikkét, melyben elhatárolja magát a kommunista forradalomtól, valóban 1919. augusztusában írta és a Nyugat 1919 novemberi számában publikálta. Komlós Aladár pontatlanságát nyilván az okozhatta, hogy ő 1919-en a Tanácsköztársaságot érti, az 1920-as dátummal pedig az ellenforradalom korszakát jelzi. De miért válna állítása ettől egyenesen megtévesztővé? Milyen tévhitet akart volna kelteni Komlós Aladár: hogy Babits nem azonnal tagadta meg 1919-es szereplését, hanem csak később? Vagy azért lenne megtévesztő a hibás dátum, mert Babits 1920-ban már nem tette volna közzé ezt a cikket? De hiszen 1929-ben ismét megjelentette, *Élet és Irodalom* című kötetében. (Becsés dokumentum az újraközlés alkal-

mából fogalmazott kéziratot jegyzete, mert világossá teszi, hogy „Babits nem szerette volna, ha tanulmányát, melyet egy zaklatott idegállapot sokban igazságtalan s pillanatnyi hangulatot tükröző frásának tartott, holmi alpári anti-kommunista pamfletnek használnák fel azok, akiket a sötétség képviselőinek tartott” — írja Ungvári Tamás A szökevény próféta című tanulmányában, mely aprólékosan elemzi az 1918—19-es Babitsot).

Hogy mire alapozza egész cikkét „elcsúfító” mondatának másik felét Komlós Aladár, nem tudom. Lehet, hogy kortársi emlékezetére, lehet, hogy kutatásaira. Sőt az is megeshet, hogy téved. De milyen alapon tételezi fel Rába György a megtévesztési szándékot? És mi-féle érvelés Komlós Aladárral szemben az, hogy „az irodalomtudomány eddig egyértelműen azt vallotta”? Az irodalomtudomány talán zárt gyűlekezet, és Komlós Aladár nem tartozik a kiválasztottak közé? Magányosan kuncsorog a szentély bejárata előtt tév-tanait hirdetőn?

(Ami a konkrétumokat illeti: Rába azt bizonyítja Tormay Cécile leveleivel, aminek ellenkezőjét Komlós Aladár sem állította: hogy Babits nem írt a Napkeletbe és Tormay Cécile-nek nem engedett beleszólást a Nyugat szerkesztésébe.)

★

Harmadikként Eörsi István kerül a vádoltak padjára, aki is „előítéletek szószólójaként csökkeneni igyekszik Ady és Babits kölcsönös becsülésének jelentőségét”. Ebbéli igyekezetét szintén az *Élet és Irodalom* hasábjain fejt ki (1976. február 28.), Gál István Babits Adyról című könyvéről írott kritikájában. Mely kritika — megítélésem szerint — éppen hogy aláhúzza az Ady—Babits viszony alakulásának jelentőségét. „Adva van egy nagy költő, — írja Eörsi —, Babits Mihály, aki neveltetése és hajlamai ellenére fokozatosan megérti, hogy üstökösi pályát befutó költőtársáról szólna a magyarság, az egyetemes emberi értékek és a modern költészet sorsáról vall szint, akár tetszik ez neki, akár nem. Így válik a háború idején Ady harcóstársává, majd emlékének egyik legönzettelebb őrzőjévé, nagyságának, sőt elsőségének hirdetőjévé!”

Eörsi azt kifogásolja, hogy Gál István dokumentumgyűjteménye az ellentétek összehátrétegetésével elcsúfítja azt a drámát, amely Babitsnak csak becsületére válhat. Rába György szerint viszont pusztán előítéletekre alapozott föltételezés, hogy Ady és Babits viszonya érdemben változott volna az idők folyamán. A kérdés gazdag irodalma arra mutat, hogy Eörsi nem vergődik magányosan az előítéletek hálójában. Utalásként említhetném Hatvany Lajos 1921—22-es Babits-, és 1931-es Ady-tanulmányait, Földessy Gyula Ady értékelését, Lukács György összes vonatkozó írását, különösen az 1969-es keletű interjúját az iro-

domtörténeti periodizációról, Kiss Ferenc könyvét Babits, Juhász és Kosztolányi ifjúkori barátságáról; és az egész kérdéskört behatóan elemző Király Istvánnak 1971-ben közzétett Ady és Babits című tanulmányát. De Rába György, mint kitűnő Babits-kutató, kapásból szaporíthatná ezt a szemelvényes listát.

Gazdag irodalomjegyzéket fűzhetnék Eörsi másik, Rába által vitatott állítása mellé is, hogy ugyanis Babits Petőfi és Arany című esszéjének híres paradoxonát, mely szerint „Petőfi nyárspolgár a zseni álarcában. Arany zseni a nyárspolgár álarcában” már a kortársak sem a két halott klasszikusra vonatkoztatták csupán, hanem olyan költői tipológiát láttak benne, mely Adyt és Babitsot is magába öleli. Magát Rába Györgyöt is idézhetném Eörsi felfogásának támogatására: A magyar irodalom története 5. kötetének Babits-fejezetében a többi között ezt írja: „Lélektani kiindulású tétel saját lírai alkatának védelme is a népszerű Ady-keppel szemben. A *Petőfi és Arany* ugyanakkor egyoldalú állásfoglalás a l'art pour l'art mellett és a közvetlen élményköltészet, a társadalmi hatású líra ellen” (247. oldal).

Most mégis Eörsi egyéni — és rosszindulatú — leleményének minősíti azt a föltételezést, hogy Babits 1910-es írása Adyval is kapcsolatos. „Ha ez igaz volna — írja Rába — a Nyugat szerkesztői, akik rajongtak Adyért, nem adták volna ki könyvalakban is.” Először is: miért ne adták volna ki? Másodsor: a „rajongtak” kifejezés talán kissé elnagyolt. Ady összegyűjtött prózai írásainak 9. és 10. kötetében olvashatók azok a cikkek, melyeket visszadobtak a rajongó szerkesztők, és Ady 1910-ben kelt leveleiből is bőven idézhetnék „körülrajongottságára” vonatkozóan. Szétfoszlottak már a legendák, melyek Ady és a Nyugat azonosságáról szólnak.

Rába Györgyöt olykor még félreolvasásra is ragadtatja indulata. Azt írja például: „Ellentétben Eörsi közlésével, Lukács és Hatvany dicsérte A Holnap Babitsverseit.” Miért lenne ez „ellentétben Eörsi közlésével” — aki szerint Hatvany „szép szavakkal dicséri az itt közölt hét Babits-verseit”. Azt sem vonja kétségbe, hogy Lukács dicsérte volna Babitsot 1908-ban. Miért is tenné és hogyan is tehetné, mikor bárki fölütheti Lukács György válogatott tanulmánykötetét (*Magyar irodalom — magyar kultúra*) és elolvashatja benne A Holnap költőiről szóló kritikát. Amiben viszont nem található az a megállapítás, amelyet Gál István Lukács Györgynek tulajdonít. Akárhány-szor olvasom: *nincs*.

Így aztán végképp nem tudom, hogy értsem Rába György indulatos cikke utolsó mondatának kövételését: „A tények igazságát kérjük nagyjainknak!”

Kitől kéri? Hol osztják? *Együtt* kellene kutatnunk azt.